

УДК 351.75

І. В. Євтушенко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Доведено актуальність дослідження теоретико-методологічних засад кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, для подальшого вдосконалювання й розвитку відповідних механізмів реагування складових сектору безпеки і оборони України. Досліджено природу виникнення сучасних конфліктів та стадії їх розвитку. Розглянуто найбільш небезпечні форми політичного насилля, а саме поняття «збройний конфлікт», «війна» та широкомасштабний «тероризм». Здійснено аналіз нормативно-правових документів, які регламентують визначальні засади функціонування системи забезпечення національної безпеки. Надано авторське визначення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці України. Обґрунтовано пропозиції для вирішення наукової проблеми стосовно функціонування й розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України.

Ключові слова: кризові ситуації, національна безпека, державна безпека, сили безпеки, державне управління.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства супроводжується виникненням криз. Історія розвитку нашої цивілізації доводить, що соціальні конфлікти виникають з певною періодичністю. Незворотна глобалізація зближує нашу державу з ЄС і НАТО. При цьому Російська Федерація не готова прийняти євроінтеграцію України, як наслідок – широкомасштабна збройна агресія.

Тому особливе місце в системі забезпечення національної безпеки держави посідають механізми реагування на кризові ситуації. Належний рівень убезпечення держави і населення від виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, є запорукою сталого розвитку суспільства.

У зв'язку з цим актуальність дослідження вибраної теми обумовлена необхідністю дослідження теоретико-методологічних засад кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, для подальшого вдосконалювання й розвитку відповідних механізмів реагування складових сектору безпеки і оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань глобалізаційних процесів як джерел кризових ситуацій було приділено

увагу у дослідженнях учених Р. Роббі, М. Хана, Л. Річардсона та А. Гочева. Проблеми поширення міжнародного тероризму розглянуто у наукових працях О. Кроніна, К. Шимка, Ф. Могаддама, Л. Тіо. Проблематику реагування військових формувань і правоохоронних органів на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці, досліджено у працях С. В. Беляя, Ю. В. Дубка, О. В. Гуляка, І. В. Євтушенка, С. О. Кузніченка, О. Г. Комісарова, В. В. Мацюка, В. А. Лаптія, М. Б. Саакяна, Ю. П. Бабкова, В. М. Бацамута, Г. А. Дробахи, О. В. Лавніченка, І. О. Кириченка, С. Т. Полторака, О. М. Шмакова та інших науковців. Отже, вчені зробили значний внесок у дослідження проблем реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, однак вони вивчали окремі питання реагування на сучасні загрози. Тому комплексного дослідження стосовно опрацювання теоретико-методологічних засад кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, не проводилося, що й зумовило вибір теми та її актуальність. Зазначені питання потребують окремого дослідження і розроблення відповідних теоретичних і практичних рекомендацій.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, і надання практичних рекомендацій для подальшого вдосконалення й розвитку відповідних механізмів реагування складових сектору безпеки і оборони України.

Виклад основного матеріалу. В основі виникнення й розвитку конфліктів лежить порушення з різних причин рівноваги суспільних відносин, що викликає серйозні суперечності і призводить до воєнних дій. Їхніми каталізаторами можуть бути різні обставини в суспільстві, такі, як масові заворушення, революції, перевороти, акти тероризму тощо. Не залишаються осторонь глобалізаційні процеси і відповідний геополітичний вплив на зародження й розвиток збройного конфлікту. Ескалація збройного протистояння всередині держави може бути вигідною як країнам-сусідам, так і країнам дальнього зарубіжжя. Проблематика службово-бойової діяльності складових сектору безпеки і оборони займає центральне місце у врегулюванні конфліктів. Україна не є винятком у цьому питанні. Досвід реагування на кризові ситуації виявив низку суттєвих проблемних питань, відповіді на які є у сфері розвитку теорії службово-бойової діяльності.

Сучасні конфлікти потребують комплексного вирішення, а також участі різних відомств, владних структур та організацій в забезпеченні громадян, захисті конституційного устрою, суверенітету та територіальної цілісності держави, в усуненні тяжких наслідків тощо. За таких умов важливу роль відіграють сили безпеки сектору безпеки і оборони України.

Виникнення соціальних суперечностей і конфліктних ситуацій у суспільстві спричиняє появу соціальної напруженості, що розвивається поступово. Вона є похідною від соціальної тривожності, яка залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників: індивідуальної тривожності, хвилювання, що викликані суспільно-політичними та соціально-економічними проблемами суспільства, характером міжособистісних взаємовідносин тощо. Соціальна напруженість супроводжує конфліктну ситуацію і призводить до появи в суспільстві кризових ситуацій соціального характеру та соціального конфлікту. За загальноприйнятим визначенням термін «конфлікт» походить від латинської *conflictus* –

«зіткнення» і розуміється як зіткнення сторін, думок, сил [1].

Зважаючи на аналіз тлумачення терміна «соціальний конфлікт» [2, 3, 4], його можна визначити як вищу стадію розвитку суперечностей у системі відносин спільноти і громадськості, що супроводжується гострою поляризацією. Якщо відбулася ескалація соціального конфлікту і не було застосовано відповідних державних механізмів врегулювання або ці механізми не дали результату, то конфлікт може перерости в кризу. Вона є природною фазою розвитку будь-якої системи і зоною бифуркації. Виділяють три фази соціальної кризи, зокрема: передкризова, коли виявляються перші симптоми і причини можливої кризи; кульмінація кризового стану; подолання кризи або переростання її в катастрофу.

Катастрофа спричиняє незворотні деструктивні зміни соціальної системи. При цьому більшість науковців зазначає, що на місці старої соціальної системи обов'язково виникає новий «соціальний організм» [5]. На думку С. В. Белая, наразі визначено два шляхи, що призводять до соціальної катастрофи: еволюційний, коли соціальна система опинилась у стані катастрофи, ідучи хибним напрямком розвитку, та революційний, коли зміни у соціальній системі спричинені насильницькими діями. Тому правильним є твердження, що з метою отримання позитивного розвитку соціальної системи не завжди доречно йти революційним шляхом, оскільки він приводить до трагічних подій [1].

Світова соціологічна думка відносить події соціальної катастрофи до форм політичного насилля. Воно являє собою низку подій, загальною властивістю яких є погроза чи реальне застосування силових акцій [6]. Поняття «політичне насилля» стосується революцій, що визначаються як фундаментальна соціальна зміна, яка здійснюється через насилля. Політичне насилля охоплює революції, державні перевороти, бунти, терористичні акти, внутрішні війни тощо.

Отже, найбільш небезпечною формою політичного насилля за наведеною класифікацією є внутрішня війна. Наразі поняття «війна» ототожнюється із збройним конфліктом. Однак науковці О. В. Лавніченко та С. О. Годлевський зазначають, що збройний конфлікт не містить основних ознак, притаманних війні як особливому стану суспільства, а також необхідних правових

критеріїв, що визначають його як війну, тобто межа між війною і збройним конфліктом досить умовна [7]. Проте є низка істотних критеріїв, що дають змогу визначити відмінності між війною і збройним конфліктом, а також місце і роль кожного із цих соціальних явищ у суспільному житті, зокрема: війна обумовлюється наявністю корінних суперечностей – економічних, політичних і ведеться з рішучими цілями, тому у війні завжди є організаційний початок; у збройному конфлікті, як правило, на перший план висуваються національно-етнічні, кланові, релігійні та інші, похідні від основних, інтереси і викликані ними протиріччя; війна веде до якісної зміни стану всієї країни і збройних сил; у війні застосовуються відповідними інститутами держави всі форми боротьби (політична, дипломатична, інформаційна, економічна, збройна та ін.), а у збройних конфліктах сторони можуть обмежитися збройними зіткненнями, часом стихійними, хоча не виключається організоване застосування ними інших форм протидії, у першу чергу – інформаційного; з юридичної точки зору війні властиві такі ознаки, як формальний акт її оголошення; розрив дипломатичних відносин між воюючими державами та анулювання договорів, якими регулювалися мирні відносини цих держав тощо. Тому поняття «збройний конфлікт» не тотожне поняттю «війна» і навпаки [7].

Наукова спільнота [8, 9, 10] визначає у міжнародному гуманітарному праві застосування чотирьох типів збройних конфліктів: міжнародні збройні конфлікти, учасниками яких можуть бути держави та їх об'єднання (міжнародні організації); визвольні війни і війни за самовизначення, у яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та проти расистських режимів; збройні конфлікти неміжнародного характеру, що не мають міжнародного характеру і виникли на території однієї з держав; збройні конфлікти неміжнародного характеру, що відбуваються на території будь-якої з держав між його збройними силами й антиурядовими збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні й узгоджені воєнні дії.

Збройні конфлікти неміжнародного

характеру є більш складними, тобто «неоднозначними» і мають такі ознаки: застосування зброї й участь у конфлікті збройних сил, включаючи поліцейські підрозділи; колективний характер виступів (дії, що зумовлюють обстановку внутрішньої напруженості, внутрішні заворушення, не можуть вважатися конфліктами, які розглядаються); певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії; тривалість і безперервність конфлікту (окремі спорадичні виступи погано організованих груп не можуть розглядатися як збройні конфлікти неміжнародного характеру); здійснення повстанцями контролю над частиною території держави.

Міжнародне право визначає, що до збройних конфліктів неміжнародного характеру слід відносити всі громадянські війни і внутрішні конфлікти, які виникають із спроб державних переворотів тощо. Неміжнародні збройні конфлікти відрізняються від міжнародних збройних конфліктів насамперед тим, що в останніх обидві воюючі сторони є суб'єктами міжнародного права, у той час як у громадянській війні воюючою стороною визнається лише центральний уряд.

Сьогодні світові глобалізаційні процеси сприяють появі і загостренню збройних конфліктів різного рівня інтенсивності. Тому сучасна теорія міжнародного права відносить до можливих суб'єктів міжнародних збройних конфліктів і міжнародні організації (ООН, НАТО та ін.). Крім цього, останні події в світі наочно показують зростання кількості терористичних атак, а згодом – збройних конфліктів, які ґрунтуються на процесах глобалізації.

Варто зазначити, що останнім часом тероризм ототожнюється із збройними конфліктами і перебуває в сильній взаємозалежності з глобалізацією. Тероризм – це явище, яке ґрунтується на руйнуванні й насильстві і призводить до виникнення й загострення збройних конфліктів. Тому з метою визначення джерел появи збройних конфліктів більш детально розглянемо поняття «тероризм».

У листопаді 2004 р. Радою Безпеки ООН тероризм визнано як будь-який акт, «...призначений для заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень цивільним особам або некомбатантам з метою залякати населення чи змусити уряд чи міжнародну організацію

вчинити або утриматися від будь-якої дії». Тероризм практикується широким колом політичних організацій для досягнення своїх цілей. Він практикувався правими і лівими політичними партіями, націоналістичними групами, релігійними групами, революціонерами та правлячими урядами. Однією із форм є застосування насильства проти мирного населення з метою отримання гласності для групи або фізичної особи. Взагалі, цілі терористичного акту не жертви, які гинуть або дістають каліцтва в результаті нападу, а радше уряд, громадськість, або групи, серед яких терористи сподіваються поширити реакцію, таку, як страх, відсторонення, заляканість, радикалізація, сепаратизм тощо [11].

Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначено, що тероризмом є суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, погрози населенню та органам державної влади тощо. Терористичним актом встановлено злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу та інших дій, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Терористом є особа, яка безпосередньо бере участь у терористичній діяльності, а під терористичною групою розуміється група з двох і більше людей, що об'єдналися з метою здійснення терористичних актів. Терористична організація вже складається з трьох і більше осіб і діє більш «професійно» [12].

Здійснюючи аналіз нормативно-правових документів, що регламентують визначальні засади функціонування системи забезпечення національної безпеки, а саме закони України «Про національну безпеку» [13], «Про Раду національної безпеки і оборони України» [14], а також укази Президента України, які затверджують стратегії національної [15] та державної [16] безпеки України, можливо зазначити, що запроваджено новий термін «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України», який характеризує обстановку напередодні введення особливого періоду. Це визначення також використовується у термінологічному апараті, який застосовують під час реагування складових сектору безпеки і оборони на загрози національній безпеці України.

Термін «кризова ситуація» на законодавчому рівні було закріплено

25.12.2014 р. Законом України «Про внесення змін до Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України”» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони [14], у якому вказано, що кризовою ситуацією є «...крайне загострення протиріч, гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні».

Визначення терміна «кризова ситуація» також було надано Законом України «Про критичну інфраструктуру» [17], а саме: «... порушення або загроза порушення штатного режиму функціонування критичної інфраструктури чи окремого її об'єкта, реагування на яке потребує залучення додаткових сил і ресурсів». Варто додати, що напрям забезпечення безпеки критичної інфраструктури в Україні є досить новим, який законодавець починає запроваджувати, а отже, доречно у подальших наукових дослідженнях приділити увагу розвитку цього напрямку.

Своє авторське визначення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, надають Ю. П. Бабков та М. М. Адамчук: «це обстановка з високим рівнем напруженості, що склалася або може скластися внаслідок дій, здатних призвести до заподіяння шкоди життєво важливим інтересам людини і громадянина, яка характеризується крайнім загостренням протиріч, гострою дестабілізацією становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні, реагування на яку потребує залучення в обмежені строки додаткових сил та засобів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій без введення надзвичайних адміністративно-правових режимів» [18].

Аналізуючи згадане визначення, слід зауважити, що не зрозуміло, чи входять до складу кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціального та воєнного характеру, ознаки яких визначені Державним класифікатором надзвичайних ситуацій [19].

На відміну від визначення, запропонованого авторами праці [18], Е. М. Полтавський під кризовою ситуацією, що загрожує національній безпеці України, розуміє «...крайне

загострення протиріч, гостру дестабілізацію становища, яке загрожує національній безпеці держави та є надзвичайними ситуаціями природного, техногенного, соціального та воєнного характеру, що можуть призвести до запровадження режиму надзвичайного стану» [20]. Отже, цей автор насамперед урахує природу надзвичайних ситуацій.

Таким чином, у розглянутих визначеннях відокремлюються кризові ситуації від надзвичайних адміністративно-правових режимів і не передбачається можливість введення надзвичайних адміністративно-правових режимів. Крім того природу кризових ситуацій законодавець не розкриває на відміну автора праці [20], що, на нашу думку, є зайвим.

З метою надання авторського визначення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці України, доречно звернутися до визначення надзвичайної ситуації, що надає Кодекс цивільного захисту України: «...обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності» [21]. Тобто центральним місцем у розглянутому визначенні є «обстановка на окремій місцевості, яка характеризується порушенням нормальних умов функціонування», що є також ключовим у згаданих двох визначеннях у законах України [14, 17] та авторських визначеннях [18, 20].

Отже, під кризовою ситуацією, що загрожує національній безпеці України, доречно вважати крайнє загострення протиріч, гостру дестабілізацію становища у будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні, що загрожує національній безпеці держави і реагування на яку потребує залучення додаткових сил і ресурсів.

Як висновок можливо зазначити, що ключовим моментом під час виникнення кризових ситуацій є запровадження відповідних механізмів реагування, які потребують залучення

додаткових сил і ресурсів. У зв'язку з цим необхідно обґрунтувати пропозиції для вирішення наукової проблеми стосовно функціонування і розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України. Для цього потрібно:

– дослідити теоретико-методологічні засади механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України (охарактеризувати правовий механізм реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, вивчити сучасний стан моніторингу кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, обґрунтувати вітчизняні організаційні механізми реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, розробити методологічні засади функціонування й розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України);

– провести дослідження стосовно розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України (удосконалити превентивний механізм реагування військових формувань та правоохоронних органів на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, розробити механізм моніторингу кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, обґрунтувати механізм взаємодії військових формувань та правоохоронних органів з місцевими органами публічної влади під час реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, удосконалити форми і способи реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, дослідити розвиток демократичного і цивільного контролю у сфері реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України);

– сформулювати шляхи вдосконалення механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України (обґрунтувати стратегічні засади функціонування механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, надати пропозиції щодо запровадження зарубіжного досвіду для формування шляхів удосконалення реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, обґрунтувати організаційно-функціональну структуру органів управління, які залучаються до реагування на кризові ситуації, що загрожують

національній безпеці України, удосконалити систему підготовки фахівців для складових сектора безпеки і оборони в напрямі реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України, запропонувати інноваційні складові механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України).

Для виконання поставлених завдань доцільно використовувати загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, такі, як: історичної аналогії, системного аналізу, морфологічного аналізу – для вивчення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, як об'єкта дослідження у науці державного управління; логіко-семантичний, індукції та дедукції – для дослідження теоретико-методологічних засад механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України; правового аналізу, порівняльного аналізу, структурно-функціонального аналізу – для обґрунтування підходів для розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України; структурно-логічний, SWOT-аналізу, синтезу та узагальнення – для формування шляхів удосконалювання механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України.

Вирішення поставлених завдань дасть змогу розробити пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Крім того, їх доречно використовувати у навчальному процесі під час викладання дисциплін з тематики забезпечення національної безпеки України, а також у науковій роботі для подальшого дослідження механізмів державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України.

Висновки

1. На нинішньому етапі розвитку демократичного українського суспільства питання безпеки постають на передній план. Особливе місце в системі забезпечення національної безпеки держави посідають механізми реагування на кризові ситуації. Належний рівень забезпечення держави і населення від виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, є запорукою сталого розвитку суспільства, це й

доводить актуальність вибраної теми дослідження.

2. Сучасні конфлікти потребують комплексного вирішення, а також участі різних відомств, владних структур та організацій в забезпеченні громадян, захисті конституційного устрою, суверенітету та територіальної цілісності держави, в усуненні тяжких наслідків тощо. За таких умов важливу роль відіграють сили безпеки сектору безпеки і оборони України. Сьогодні світові глобалізаційні процеси сприяють появі і загостренню збройних конфліктів різного рівня інтенсивності. Тому сучасна теорія міжнародного права відносить до можливих суб'єктів міжнародних збройних конфліктів і міжнародні організації (ООН, НАТО та ін.). Крім цього останні події в світі наочно показують зростання кількості терористичних атак, а згодом – збройних конфліктів, що ґрунтуються на процесах глобалізації.

3. Аналізуючи нормативно-правові документи, що регламентують визначальні засади функціонування системи забезпечення національної безпеки, можливо зазначити, що запроваджено новий термін «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України», який характеризує обстановку напередодні введення особливого періоду. Це визначення також використовується у термінологічному апараті, який застосовують під час реагування складових сектору безпеки і оборони на загрози національній безпеці України. Ключовим моментом під час виникнення кризових ситуацій є запровадження відповідних механізмів реагування, які потребують залучення додаткових сил і ресурсів.

Отже, у подальших наукових дослідженнях необхідно обґрунтувати пропозиції для вирішення наукової проблеми стосовно функціонування й розвитку механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України.

Перелік джерел посилання

1. Белай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : НА НГУ, 2015. 349 с.
2. Білецька Т. В. Соціально-політичний конфлікт в українському суспільстві періоду трансформації: фактори виникнення і особливості прояву : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Київ, 2011. 16 с.

3. Іщенко О. М. Соціальний конфлікт в цивілізаційному процесі: формування, розгортання та розв'язання : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2003. 183 с.
4. Казаков В. Концепція нового соціального конфлікту Алена Турена. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2008. № 3. С. 11–17.
5. Конфліктологія : підручник / Л. М. Герасіна та ін. ; за заг. ред. Л. М. Герасіної та М. І. Панова. Харків : Право, 2002. 256 с.
6. Гарр Т. Р. Почему люди бунтуют : пер. с англ. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 461 с.
7. Лавніченко О. В., Годлевський С. О. Сутність збройного конфлікту всередині держави та підходи до його типології. *Честь і закон*. 2015. № 4. С. 4–13.
8. Гібридизація безпекового середовища на теренах Східної Європи та пострадянського простору. *Інформація, аналітика, огляди*. Львів : Центр міжнародної безпеки та партнерства, 2016. Вип. 2. С. 2–3. URL : <http://www.ispc.org.ua> (дата звернення: 01.02.2023).
9. Кузніченко С. О. Адміністративно-правовий режим воєнного стану : монографія. Харків : Право, 2014. 232 с.
10. Levchuk V. Hybrid war against Ukraine and NANO response. *Безпека & партнерство* : інформ.-аналіт. бюл. Львів : Центр міжнародної безпеки та партнерства, 2015. Вип. 1. С. 3–6.
11. Audrey Kurth Cronin. Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*. Winter, 2002-2003. Vol. 27. No. 3. P. 30–58.
12. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV : за станом на 14.11.2019 р. URL: <http://surl.li/fpxdc> (дата звернення: 01.02.2023).
13. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://surl.li/tcsi> (дата звернення: 01.02.2023).
14. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <http://surl.li/ffrpt> (дата звернення: 01.02.2023).
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України № 392/2020. URL: <http://surl.li/> (дата звернення: 01.02.2023).
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України № 56/2022. URL: <http://surl.li/ffrqv> (дата звернення: 01.02.2023).
17. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1882-20#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
18. Бабков Ю. П., Адамчук М. М. Підходи до прийняття рішень при реагуванні на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 листоп. 2016 р. Київ : Паливода А. В., 2016. С. 24–27.
19. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 : затв. наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 : офіц. вид. Київ : Держстандарт України, 2010. 23 с.
20. Полтавський Е. М. Правове регулювання службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України під час реагування на кризові ситуації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 95–98.
21. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <http://surl.li/giwu> (дата звернення: 01.02.2023).

Стаття надійшла до редакції 03.02.2023 р.

UDC 351.75

I. Yevtushenko

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE CRISIS SITUATIONS THREATENING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

It has been established that at today's stage of development of the democratic Ukrainian society, security issues come to the fore. Mechanisms for responding to crisis situations occupy a special place in the state's national security system. The appropriate level of provision of the state and the population against the threat

of crisis situations that threaten national security is a guarantee of sustainable development of society, and this proves the relevance of the chosen research topic.

The purpose of the article is the scientific substantiation of the theoretical and methodological foundations of the phenomenon of crisis situations that threaten national security and the provision of practical recommendations for further improvement and development of appropriate response mechanisms of the components of the security and defense sector of Ukraine.

It was determined that modern conflicts require a comprehensive solution, as well as the participation of various departments, power structures and organizations in ensuring the safety of citizens, protecting the constitutional system, sovereignty and territorial integrity of the state, in eliminating grave consequences, etc. Under such conditions, the security forces of the security and defense sector of Ukraine play an important role. Today, global globalization processes contribute to the emergence and aggravation of armed conflicts of various levels of intensity. Therefore, the modern theory of international law includes international organizations (UN, NATO, etc.) as possible subjects of international armed conflicts. In addition, recent events in the world clearly show the growth of terrorist attacks, and later military conflicts, based on the processes of globalization.

Analyzing the normative legal documents that regulate the defining principles of the functioning of the national security system, it was established that a new term "crisis situations that threaten the national security of Ukraine" was introduced, which characterizes the situation on the eve of the introduction of a special period. These terms are also used in the terminological apparatus used during the response of the components of the security and defense sector to threats to the national security of Ukraine. A key point during the emergence of crisis situations is the introduction of appropriate response mechanisms that require the involvement of additional forces and resources.

It was determined that in further scientific research it is necessary to substantiate the proposals for solving the scientific problem regarding the functioning and development of mechanisms for responding to crisis situations that threaten the national security of Ukraine.

Keywords: *crisis situations, national security, state security, security forces, state administration.*

Євтушенко Ігор Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної, вогневої та спеціальної фізичної підготовки Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
<https://orcid.org/0000-0003-4299-6398>